

LADIK KATALIN (1942)

"...ötven év múlva tán el is felejtenek magyarul írni az emberek ..." ³

A Gyere velem a mitológiába című versedben, amit nyilván nem csak én érzek meghatározónak, van két sor, ami így hangzik: "Csak magamról adok információt, s az mindenkit érdekel, tehát közügy." Most éppen arra szeretnék megkérni, hogy magadról adj információt, pontosabban arról, hogyan is kezdődött a pályád, milyen összefüggés van színészi és költői tevékenységed között.

Nagyon sokáig abban a meggyőződésben éltem, hogy a költői és a színészi tevékenységem közötti összefüggés kizárólag magánügy, műhelytitok, ami csak rám tartozik. Azt hittem, hogy az olvasókat elsősorban a könyvek, a nézőket pedig a színészi teljesítmény érdekli, ugyanis olvasóim és nézőim más-más műveltségű és felfogású emberek voltak, akik egyenesen elutasították, megvetették, vagy egyszerűen hóbortnak tartották azt a másik műfajt, amit művelek. Az írók megvetették színészi tevékenységemet és a velejáró extrovertált megnyilvánulásokat (fényképek a sajtóban, interjúk, extravagáns megjelenés stb.), mint komolytalan, felelőtlen foglalkozást, amely nem méltó egy komoly értelmiségihez, a színészek pedig "kinéztek" maguk közül sajátságos világnézetem és zárkózottságom miatt. Ily módon tapasztaltam, hogy é két műfaj gyakorlása miatt "gyanús" különnc vagyok mindkét területen. Ez a rólam alkotott általános és felületes vélemény azóta is érvényes.

Egyelőre főleg a különbözőségekről szólok és arról, mennyit ártott személyemnek, valamint műveim és tevékenységem méltó és szakszerű elbírálásának e "két sínen" való futás.

Megdöböntem, amikor az 1971-ben megjelent *Elindultak a kis piros bulldózerek* című verseskötetemet egyik bírálója a versek helyett multimediális önálló estjeimet (amelyek egyikén sem volt jelen) pocskondiázta habzó szájjal, értelmiségi férfihoz, kultúremberhez, kritikushoz nem méltó hangnemben és színvonalon. Tehát, amióta "elindult a lejtőn Ladik Kati szekere", a "polgárpukkasztó", "meztelen költőnő" jelenségről prűszköltek kritikuszaim, de annyi bátorságuk és szakmai becsületük nem volt, hogy alaposabban tájékozódjanak, megbizonyosodjanak önálló estjeim és performance-aim hírhedt "erotikájáról". Tizenhét év távlatából is azt tapasztalom, hogy szűkebb környezetemben még mindig a boszorkányégetés utáni máglyafüst lengi be költészetemet, személyemet. De hogyan is kezdődött mindez?

1942. október 25-én születtem Újvidéken, ahol főleg szerb nemzetiségűek élnek. Szinte egyidejűleg tanultam meg a magyar és a szerb nyelvet.

Anyám, leánynevén Tápai Margit, frásztudó volt, napszámos, cseléd, aki a franciaországi Lyonban volt szüleivel néhány évig, és selyemgyári munkásnőként dolgozott. Nagypám, Tápai János, népi orvoslással foglalkozott, s e tevékenységének kislánykoromban szemtanúja voltam. A népi hiedelmek, babonák, a szerb pogány szokások erősen éltek környezetemben.

³Készült a Móra Kollégium-beli előadói est anyagának felhasználásával.

Apám, Ladik Ferenc, frástudatlan volt, földműves családból származott, nagyon csendes, zárkózott embernek ismertem. Sokáig idénymunkásként dolgozott, végül kapott állandó munkahelyet egy olajfinomító vállalatnál, mint rakodómunkás a benzintartályoknál. Szüleimnek összesen négy gyermeke született, én sorrendben a harmadik leánygyermek vagyok.

Már kislány koromban mondogatták, hogy biztosan színésznő leszek, mert gyakran énekeltem, táncoltam, egyszóval "produkciókat" csináltam. Másrészt, zárkózott természetű, magányt, de kalandot kereső, álmodozó gyerek voltam, leánynak meglehetősen vadóc és önálló egyéniség. Egyébként odahaza és az iskolában nem volt velem semmi komoly gond, jeles és kitűnő tanuló voltam.

Tizenegy éves koromban, 1953-ban bekerültem az Újvidéki Rádió gyerekszínházi csoportjába, 1963-ban pedig a felnőtt színírtársulat állandó tagja lettem. Egyébként 1961 óta vagyok állandó munkaviszonyban. Két évig ugyanis mint bankhivatalnok dolgoztam, amíg a közgazdasági főiskola távhallgatója voltam. A nyolcosztályos magyarnyelvű iskola elvégzése után ugyanis szerb nyelvű közgazdasági technikumot, és kétéves színészképző iskolát végeztem, míg a közgazdasági főiskolát nem fejeztem be.

21 éves koromban férjhez mentem, 22 éves koromban megszületett fiam, aki zeneszerzőnek készült. Öt év házasság, öt év magány, ismét öt év házasság, és újra immár tíz év magány... Miért "gyónok" ilyen személyes dolgokról? Mert egy és ugyanazon anyagból van az életem és a művészetem, és mindig kölcsönös hatással voltak egymásra.

Ezidáig főként a költészet és a színművészet párhuzamos kezdetéről szóltam, és ezután is inkább alkotói gyakorlatomról, meggyőződésemről vallok, mert az a véleményem, hogy nem az én dolgom a két művészeti tevékenység hatását felmutatni, kielemezni műveimben. Alkotásaim élete, sorsa, természetesen legvisszahat az életemre, ez visszacsatolásos reakció, egymásrahatás. Igen, én vállalom a műveim sorsát, hiszen általuk lettem azzá, ami vagyok. Gondolataim, testem, álmaim, mikrokörnyezetem egyetlen világot képeznek, s nincs ebben semmi misztifikáció. Számomra minden elsősorban "anyag", mondhatnám ösztönösen ready-made lény vagyok, aki eszik, ürít, játszik, berendezkedik, szaporodik, álmodik, vágyódik, bűnhődik.³

Hogyan találtál rá a népművészetre, milyen kapcsolódási pontjai vannak a Te művészetednek a népköltéssel?

Egy fejlődő kisváros "aszfaltvilágával" párhuzamosan élt Újvidéken a népi hagyomány is. Nem mondhatnám, hogy gazdag szókincsű emberek között éltem, inkább a magyar népmesék olvasása közben, rádióhallgatás útján ismerkedtem meg fokozatosan a magyar népköltéssel. Később, az iskola tananyaga nyújtott kissé tágabb betekintést ebbe a műfajba. Akkor még elsősorban a népmesék képzeletvilága nyűgözött le meg a fordulatos párbeszéd. Később, huszonegynéhány éves koromban ébredt fel újra érdeklődésem a népmesék és a népköltészet iránt, de ezúttal a nyelv varázsa, a nyelv zeneisége, mágikus ereje volt érdeklődésem központja. A népmesék szürrealista világa, nyelvi fordulatai, bravúrjai nagyszerűen beleillettek az én költői világomba, teljesen otthon éreztem magam ebben a dadaista-népművészeti alkotóműhelyben. Gondolom, jó néhány évig szürcsöltem e népi dadaista világ "tejét".

Említetted, hogy beszélni fogsz a fonikus költészetről...

Minél jobban megejtett a nyelv varázsa, zeneisége, annál inkább fokozódott félelmem a nyelvszabta lehetőségek és korlátok miatt. Költői mondanivalóm lávaként forrt és gyült össze bennem, magánéletem is olyan drámaian alakult, hogy úgy éreztem az írásszabta lehetőségek által nem tudom, nem bírom magam teljesen kifejezni, nem tudok kiürülni, megszabadulni a bennem rottyogó látától. Csak a sikoly tudná kifejezni a művészi tartalmat, csak egy igazi, mély élő húsból feltörő sikoly. Különböző népek zenéjét hallgatva, összevetve, felmérve saját hanglehetőségeimet, nekivágtam a Sikoly Művészetének. Úgy éreztem, ha akkor, gyorsan, rövid időn belül nem sikoltozom ki magamat, beleőrülök, meghalok a bennem dülő feszültségektől és a rám nehezedő világi gondoktól, tehertől, felelősségérzet-től. Igazi nyilvános sokk-terápia volt ez számomra. Amikor pedig más műfajjal is vegyítettem (fény, mozgás, díszlet, jelmez), akkor performance-jellegű produkciót csináltam, ahol szintén az emberi hang, a fonikus költészet kapta a főszerepet. Az emberi hang lehetőségeit kutattam, figyeltem, alkalmaztam ezeken az előadóesteken. Nem csoda, ha előbb-utóbb rájöttem, hogy egy mai sámán szerepét és életét élem és játszom. Kialakítottam egy sajátos metanyelvet, amely "itt és most" közvetíti a tudat és a kollektív tudatalatti között. Persze e sámán szerep megéléséhez, vállalásához nem volt feltétlenül szükség jelmezre, díszre, de színészi ambícióim megvalósításához, előadói szuggesztivitásom kipróbálásához szükségem volt közönségre. Mivel csupán rádiószínész voltam, (mert az Újvidéki Színház sokkal később alakult), kitaláltam magamnak az "egyszemélyes színházat", ahol megvalósíthattam színészi ambíciómat, a szertartások utáni vágyamat, telepatikus és egyéb képességeimet stb. Effajta gyakorlatomnak persze semmi hasznát nem vettem később a színházban, sőt megbélyegeztek, mert nem a hagyományos színészi kelléktár eszközeivel fejeztem ki magam, nem a "mesterség" bravúrjait produkáltam, hanem inkább személyes sugárzásokkal, testem, hangom, az idő és a mozdulatok megkomponálásával, összehatásával értem el hatást, illetve fejeztem ki magamat.

Fonikus költészetem egy részét magnószalagra rögzítettem, lemezen, magnókazet-tán is megtalálható.

Beszélnél arról is, hogy milyen kapcsolatod volt a Symposionnal?

1962-ben kezdtem közölni a *Symposion*ban, a *Híd*ban, s természetesen sorsdöntő hatással volt rám az akkori fiatal alkotógárdával való személyes találkozás. Rokonérzésű, hasonló érzékenységű és világnézetű fiatal értelmiségiekkel, alkotókkal ismerkedtem meg, s alakítottam ki immár egy életre szóló emberi, sorstársi, alkotói kapcsolatot. Csak néhány nevet említtek: Tolnai Ottó, Domonkos István, Bányai János, Bosnyák István, Branyó István.

A drámaírás ösztönzésére — ahogy a regényírás ösztönzésére is — rendszeresen pályázatokat hirdetnek meg a Vajdaságban. Nem szimptomatikus jelenség ez véleményed szerint? Tehát: ha nem lennének pályázatok, nem születne annyi mű? Miért van szükség erre a gyakorlatra?

Az ember úgy érzi, valahogy ilyen földrajzi határok között nincs értelme írni se magyarul, se szerbül, hiszen csak ezer példányban jelennek meg a könyvek. Igaz, hogy elég közel vagyunk Európához, s az a politikai és kulturális nyitottság, amellyel Jugoszlávia viszonyul a világhoz, elősegítette, hogy elég nyitott szemmel tekintsünk a világba és mérjük

fel saját helyzetünket és jövőnket. A jövő egyébként elég siralmasnak ígérkezik. Kinek és miért írni? Kevesen vagyunk, még kevesebben olvasnak, ötven év múlva tán el is felejtenek magyarul írni az emberek ... ezért hiszem, hogy egy-egy irodalmi felhívás, pályázat erőt ad az embernek, felrázza egy kicsit ebből a jellemző magyar depresszióból. Egyébként pályázatok hirdetése egy általánosan bevett jugoszláv gyakorlat. Hiszen a sok nemzetiségű Jugoszláviában minden nemzet és nemzetiség hasonló gondokkal és félelmekkel küszködik.

1986. október

(Mikola Gyöngyi)